

Irena Zbiejczuková
Pojetí hrdiny ve fantasy literatuře
(Posudek vedoucího diplomové práce)

Diplomová práce Ireny Zbiejczukové se zabývá (a už v tom vidím její přednost) literaturou žánru fantasy, rozsáhlou oblastí, které se česká literární věda zatím dotkla spíše jen okrajově. Diplomantka se soustředila na typ pro fantasy literaturu takřka obligatorní, totiž na heroickou nebo aspoň zvláštními vlastnostmi nadanou ústřední postavu, a pokusila se popsat její základní, opakující se atributy a charakteristiky i ústřední momenty její „životní cesty“.

Zdánlivě přiměřený úkol od počátku narážel na problémy spočívající právě v dosavadní nedostatečné reflektovanosti specifik žánru fantasy i fantazijní literatury obecně. V důsledku toho se práce nutně rozpadá na dvě poloviny. V té první diplomantka formuluje svá teoretická východiska (počínaje samotnou definicí žánru), teprve ve druhé potom pracuje s konkrétními texty.

To není chyba, naopak, lze ocenit, že autorka dokázala své (zjevně milované) texty nahlédnout s teoretickým odstupem. Hutnou úvodní kapitolu tedy diplomantka věnuje samotné definici žánru. Po konstatování nedostatečnosti domácích charakteristik fantasy (Neff, Adamovič) se obrací k charakteristikám fantastické literatury v teoretických pracích Todorovových, Purtillových, Jacksonové, Ryanové a Humeové. Zajímavě je konfrontuje s fantomovými definicemi (Sapkowski) a posléze dospívá k samostatné definici. Žánr fantasy je podle ní charakterizován vybočeními z reality, přítomností nadpřirozena, přítomností mýtických vzorců a moderností. Takovou definici lze samozřejmě snadno zpochybnit (žánr sotva může být definován relativními kategoriemi jako je „modernost“), ale i ocenit pro její samostatnost a funkčnost v rámci konkrétní práce.

Důležitá kapitola je potom věnována historii žánru v rámci světové a následně i české literatury. Přestože jde o pouhý přehled, nabízí se nám tu ucelený obraz vývoje fantasy v posledních zhruba sto padesáti letech. I tady by bylo možné vést v jednotlivostech polemiku (osobně bych zvýraznil místo W. B. Yeatse jako zakladatele subžánru „keltské fantasy“, v Kiplingových knihách o skřítku Puckovi bych hledal přímo „chybějící článek“ mezi Alenkou a Lewisovými *Letopisy Narnie* apod.), ale na druhé straně právě z uvedeného přehledu vystupuje autorčina široká orientovanost v různých typech fantasy literatury. Určitá

nevyrovnanost kapitoly však spočívá v tom, že těžiště přehledu světové fantasy spočívá hlouběji v minulosti, zatímco přehled české je doveden do aktuální současnosti.

Dále diplomantka charakterizuje na základě běžné dostupné literatury (Hodrová, Doležel) obecně typy postav, obvyklá jména protagonistů, pozice vypravěče nebo časté případy dvojnicství ve fantasy prózách. Od těchto obecných, ale přehledných typologických charakteristik postupuje k vlastní definici ústřední postavy, hrdiny, a jeho hrdinské cesty. Zvláštní pozornost (kapitolu) věnuje možnostem ženské hrdinky v rámci žánru a konstatuje i dnešní oblibu subžánru dívčího fantasy románu (Anita Blake, Buffy, *Stmívání*).

V následném pokusu o typologizaci hrdinů ve fantasy literatuře se kriticky vyrovnává s dosavadními typologiemi Sapkowského, Campbella a Hlouškové, částečně i Proppa. Při popisu ústředních momentů hrdinovy cesty se funkčně opírá o publikaci J. Campbella *Tisíc tváří hrdiny* – a mimoděk tak ilustruje svou představu motivického zdroje fantasy v mýtu, protože Campbell popisuje osudové momenty hrdinské cesty (zrození, odchod, čas iniciačních zkoušek, dosažení cíle a návrat) právě na tradičních mýtických vyprávěních různých národů.

Následuje druhá část práce, která ve vztahu k obsáhlým a hutným úvodním charakteristikám působí přeci jen ilustrativně. Diplomantka ukazuje výše zmíněné atributy hrdinovy charakteristiky a momenty jeho putování na řadě příkladů a i když se nejvíce opírá o ty nejznámější fantasy prózy (*Pán prstenů*, Harry Potter, Sapkowského *Sága o Zaklínači*), začleňuje do svých charakteristik i méně známé české spisovatele (od Andrese po Žambocha), a zahraniční autory, kteří do literatury vstoupili teprve nedávno (Bujorová, Paolini) a alespoň ve výčtech se objevují i další známá jména (Le Guinová, Lukjaněnko, Gaiman, Gemmell ad.). Z obsáhlých, ale dobře vybraných ukázek alespoň pro mne vystupuje do popředí další atribut dnešní fantasy, ironické reflektování vlastních východisek a postupů (např. u Sapkowského).

Podnětů, problémů a perspektiv, které autorka v rámci diplomové práce mohla nanejvýš naznačit nebo konstatovat, ovšem nabízí fantasy literatura mnoho – ať už ve vztahu k jiným žánrovým a kulturním oblastem nebo v interpretaci konkrétních textů. Pro diplomantku to zůstává úkolem do budoucna. Že má předpoklady k jeho zvládnutí, to ve své práci prokázala. Zvláště bych chtěl vyzvednout její samostatnost (jako vedoucí jsem se podílel jen na formulování tématu, východisek a osnovy textu, vlastní práci odvedla Irena Zbiejczuková zcela sama), schopnost bezpečně se orientovat v anglické i francouzské odborné literatuře, obsáhlost pramenného materiálu, s nímž pracovala, i odvalu i nadhled, který ve vztahu k dosud řídké a opožděně reflektovanému žánru projevila.

Práce určitě mohla být ve druhé části soustředěnější a prohloubenější. Dojem kazí také relativně časté gramatické a stylistické nepřesnosti a občasná nejednotnost, dokonce i ve jménech a názvech (U. Le Guin x U. Le Guinová, *Sága o Zaklínači* x *Sága o zaklínači* apod.).

Nad nedostatky však převažují zjevné přednosti, pro které práci k obhajobě jednoznačně doporučuji.

24. 1. 2011

PhDr. Václav Vaněk, CSc.